

**ПЕДАГОГІЧНИЙ АЛЬМАНАХ
«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ:
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА»**

**МАТЕРІАЛИ
IV Всеукраїнської конференції
здобувачів вищої освіти і молодих учених**

(5 листопада 2024 року)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державний заклад
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

ФАКУЛЬТЕТ ДОШКІЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА СІМЕЙНОЇ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ
ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ

Збірник матеріалів
IV Всеукраїнської конференції
здобувачів вищої освіти і молодих учених

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ:
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

Випуск 4
5 листопада 2024 року

Одеса
Видавництво ТОВ «Лерадрук»
2024 рік

Рекомендовано до друку Вченою радою університету Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського».

Педагогічний альманах «Актуальні проблеми дошкільної освіти: теорія та практика»: збірник матеріалів IV Всеукраїнської конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених (5 листопада 2024 року). Одеса: Видавництво ТОВ «Лерадрук», 2024. Вип. IV. 301 с.

Організаційний комітет:

Богущ А. М.	— дійсний член НАПН України, доктор педагогічних наук, професор (голова);
Бабчук О. Г.	— кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології (заступник голови);
Кавиліна Г. К.	— кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології (відповідальний секретар);
Булгакова О.Ю.	— доктор психологічних наук, доцент, декан факультету дошкільної педагогіки та психології;
Левицька М.І.	— методист кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології

Матеріали збірника відображають наукові дослідження і їх результати, здобуті в процесі науково-дослідної роботи студентів та молодих науковців, які навчаються у закладах вищої освіти України.

Відповідальність за зміст, точність цитат, прізвищ і представлених даних несе автор.

Технічне редагування матеріалів збірника — О.І. Кисельова.

<i>Пахмурна В.</i> Вплив стилю сімейного виховання на формування особистості дитини.....	262
<i>Пруднікова І.</i> Психологічні особливості нарцисизму особистості.....	266
<i>Сторож В. В., Жембровська О. В.</i> Психосоціальна адаптація дітей дошкільного віку з підвищеним рівнем тривожності: теоретичний та емпіричний аналіз.....	273
<i>Руппо Ф.</i> Статева та гендерна ідентичність дитини дошкільного віку.....	279
<i>Babchuk O.</i> Emotional stability as a factor in pedagogical activities.....	285
<i>Arsene I.</i> Corelația dintre calitatea vieții școlare și problema bullying-ul (elevi) în învățământul de cultură generală.....	292

ПСИХОСОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПІДВИЩЕНИМ РІВНЕМ ТРИВОЖНОСТІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА ЕМПІРИЧНИЙ АНАЛІЗ

**К.пед.н., доц. В. В. Сторож
Магістрантка О. В. Жембровська**

Проблема тривожності у дітей дошкільного віку набуває все більшої значущості у сучасних умовах. Зростання кількості дітей з підвищеним рівнем тривожності є наслідком збільшення психоемоційних навантажень та змін у соціально-культурному середовищі, які негативно впливають на процес соціалізації та емоційного розвитку дитини. Підвищений рівень тривожності в цей період може суттєво ускладнити адаптаційні процеси, знижуючи загальний рівень соціального функціонування дитини та її емоційну стабільність. З огляду на це, проблема психосоціальної адаптації дітей дошкільного віку з підвищеним рівнем тривожності є важливою як з наукового, так і з практичного погляду, адже саме в цей період відбувається формування базових соціальних навичок та емоційної регуляції, необхідних для успішної взаємодії в суспільстві.

Метою даного дослідження є визначення особливостей психосоціальної адаптації дітей старшого дошкільного віку з підвищеним рівнем тривожності та розробка програми психолого-педагогічної підтримки, спрямованої на зниження рівня тривожності та покращення адаптаційних можливостей дітей у закладі дошкільної освіти. Важливість цього дослідження зумовлена необхідністю виявлення впливу рівня тривожності на поведінку дітей у різних соціальних ситуаціях, їхню здатність до емоційної регуляції та визначення ефективності впровадженої програми корекції.

Основним завданням дослідження є: теоретичний аналіз наукових підходів до вивчення психосоціальної адаптації

та тривожності у дітей дошкільного віку, емпіричне дослідження рівня тривожності та адаптації з впровадженням програми психолого-педагогічної підтримки.

Досліджуючи проблему тривожності у дітей дошкільного віку Л. Долинська та З. Огороднійчук, зазначили, що підвищена тривожність у дітей часто не пов'язана з проблемами навчання, але викликає серйозні внутрішні конфлікти, що призводить до соматичних симптомів і емоційної нестабільності. Їхні дослідження підкреслюють важливість раннього виявлення тривожних проявів та необхідність розробки корекційних програм, спрямованих на зниження рівня тривожності [4, с. 269].

А. Прихожан вважає тривожність характеристикою емоційної сфери, що проявляється через астеничні негативні емоції, причини яких часто не усвідомлюються. Науковець підкреслює, що тривожність є важливою характеристикою, яка може мати як ситуативний, так і стійкий особистісний характер, залежно від ступеня вираженості та тривалості проявів [8, с. 45].

В своїх працях О. Мазур розглядає тривожність як особистісну властивість, яка веде до тривожних реакцій та сприйняття спокійних ситуацій як небезпечних. Вчений відзначає, що діти з підвищеною тривожністю часто сприймають нейтральні події як загрозливі, що призводить до формування захисних поведінкових стратегій [6].

Тривожність як стан значної напруги, що супроводжується емоційним дискомфортом і підвищеною чутливістю до негативних стимулів визначає О. Пересадчак. Вона акцентує увагу на необхідності комплексного підходу до діагностики та корекції тривожних станів у дітей, що включає роботу з дитиною, її сім'єю та педагогічним колективом [7].

В науковій роботі Л. Анциферова підкреслено, що тривожність є психічним станом, викликаним можливими неприємностями, несподіваними змінами у звичному середовищі та діяльності, а також затримкою бажаних подій. Вчена

розглядає тривожність як стан, що має емоційний, когнітивний та поведінковий компоненти [2].

Досліджуючи зв'язок між тривожним станом дитини та особливостями її нервової системи О. Казанкова, стверджує, що тривожний стан може бути ознакою слабкої нервової системи та хаотичних нервових процесів, що вимагає індивідуального підходу до корекції та підтримки таких дітей [5].

Соціальну адаптацію дітей та підлітків, С. Максименко досліджує вказуючи на те, що тривожність часто виникає як реакція на порушення взаємодії дитини з соціальним середовищем. Вчений акцентує увагу на важливості формування позитивного мікроклімату в сім'ї та закладах освіти для зниження рівня тривожності у дітей [1, с. 25].

До показників успішної психологічної адаптації дітей дошкільного віку у контексті Базового компонента дошкільної освіти належать: емоційна рівновага: дитина демонструє стабільний емоційний стан, рідко проявляє агресію, страх, плаксивість, легко вступає у контакт з дорослими та однолітками; соціальна активність: дитина активно бере участь у спільних іграх, заняттях, легко адаптується до змін у розкладі, виявляє ініціативу у взаємодії з іншими дітьми; позитивне ставлення до дошкільного закладу: дитина з радістю приходить до дитячого садка, виявляє інтерес до занять, вільно висловлює свої бажання та потреби, підтримує позитивні взаємини з педагогами; здатність до саморегуляції: дитина вміє контролювати свою поведінку, адекватно реагує на зауваження, виконує правила поведінки, демонструє здатність долати емоційні труднощі [3, с. 17].

Дослідження тривожності дітей дошкільного віку проводилося на базі закладу дошкільної освіти №228. У дослідницькій роботі взяли участь 40 дітей старшого дошкільного віку, які були розподілені на експериментальну (ЕГ) та контрольну групи (КГ). Кожна група складалася з 20 дітей, які відповідали критеріям дослідження, включаючи підвищений рівень тривожності, що був діагностований на початковому

етапі дослідження. Вихователі також брали участь у дослідницькому процесі, надаючи важливу інформацію для оцінки рівня психосоціальної адаптації та тривожності.

Констатувальний етап дослідження був спрямований на визначення вихідного рівня психосоціальної адаптації дітей дошкільного віку з підвищеним рівнем тривожності. На цьому етапі застосовувалися різноманітні методики, серед яких: методика «Малюнок сім'ї» (модифікована версія Н. Белопольської). Ця методика дозволяла виявити рівень емоційної стійкості та міжособистісних відносин дитини у сімейному контексті. За допомогою аналізу малюнків оцінювалися емоційний стан, взаємодія та ставлення дитини до членів сім'ї; методика «Соціометрія дошкільника», допомогла визначити соціальний статус дитини у групі однолітків та рівень її соціальної адаптації. Аналіз проводився на основі позитивних та негативних виборів дітей щодо своїх однолітків; «Шкала дитячої тривожності» (адаптація Т. Немчина). Методика включала 20 тверджень, на які дитина давала відповідь у форматі «так» або «ні». Це дозволяло визначити загальний рівень тривожності у дітей та виявити основні стресові фактори; «Адаптаційний профіль». Оцінка рівня адаптації дітей у групі дошкільного закладу здійснювалася на основі спостережень вихователів та їхніх відповідей на анкету, яка містила питання про поведінку дітей, їхню активність та взаємодію з однолітками та дорослими.

Результати констатувального етапу показали, що більшість дітей експериментальної групи мають середній або низький рівень психосоціальної адаптації, що вказує на необхідність проведення цілеспрямованої корекційної роботи.

На формувальному етапі була розроблена та впроваджена програма психолого-педагогічної підтримки, спрямована на зниження рівня тривожності у дітей та покращення їхніх адаптаційних можливостей. Програма включала:

1. Корекційно-розвивальні заняття. Проводилися інтерактивні заходи для розвитку емоційної стійкості, впевнено-

сті у собі та навичок ефективної взаємодії з оточенням.

2. Групові ігри та тренінги на розвиток комунікативних навичок. Учасники брали участь у різноманітних спільних іграх та тренінгах, спрямованих на розвиток умінь слухати інших, домовлятися, координувати свої дії з іншими дітьми та вирішувати конфлікти.

3. Робота з батьками. Проводилися консультації, семінари та індивідуальні зустрічі з батьками, де обговорювалися методи підтримки емоційного стану дитини, розвиток її соціальних навичок, особливості адаптації до нових умов. Також батьки навчалися технікам активного слухання, створення безпечного емоційного простору вдома, способам зниження дитячої тривожності через гру та спілкування.

Контрольний етап дослідження передбачав повторне проведення тих самих діагностичних методик, що використовувалися на констатувальному етапі, для оцінки змін у рівні психосоціальної адаптації дітей після реалізації програми психолого-педагогічної підтримки. Отримані результати показали позитивну динаміку у розвитку психосоціальних навичок дітей експериментальної групи. Кількість дітей з високим рівнем адаптації зросла з 10% до 30%, а кількість дітей з низьким рівнем адаптації зменшилася з 45% до 20%. У контрольній групі таких суттєвих змін не відбулося, що підтверджує необхідність цілеспрямованої роботи для зниження рівня тривожності та покращення адаптації дітей.

Отримані дані підтвердили ефективність розробленої програми психолого-педагогічної підтримки для дітей дошкільного віку з підвищеним рівнем тривожності. Впроваджені заходи сприяли зниженню рівня тривожності, підвищенню емоційної стійкості, розвитку комунікативних навичок та успішної соціальної адаптації дітей. Програма дозволила забезпечити комплексну підтримку дітям та їхнім сім'ям, створити умови для стабільного емоційного розвитку дитини.

Подальші дослідження можуть бути спрямовані на ро-

зробку та апробацію нових методів і технологій для роботи з дітьми різних вікових груп з підвищеним рівнем тривожності. Особливу увагу слід приділити дослідженню впливу різних психолого-педагогічних стратегій на емоційний розвиток дитини в умовах різних соціально-культурних середовищ. Важливим є також вивчення ролі сім'ї у процесі адаптації та розробка індивідуалізованих програм підтримки для батьків з метою забезпечення гармонійного розвитку дитини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адаптація дитини до школи / упоряд.: С. Максименко, К. Максименко, О. Главник. Київ: Мікрос-СВС, 2003. 111 с.
2. Анциферова Л. І. Психологія повсякденності: життєвий світ особистості і «техніки» її буття. *Психологічний журнал*. 2013. №2. С. 3-16.
3. Базовий компонент дошкільної освіти: Державний стандарт дошкільної освіти. Нова редакція: затв. наказом М-ва освіти і науки України від 12 січн. 2021 р. № 33. / наук. кер. Піроженко Т. О. та ін. Київ, 2021. 37 с.
4. Загальна психологія : підручник / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. Київ : Либідь, 2005. 464 с.
5. Казанкова О. Тривожність молодших школярів. *Початкова школа*. 2008. №3. С.9-10.
6. Мазур О. Дитячі страхи: Діагностика та подолання. *Психолог*. 2006. С.15-18.
7. Пересадчак О. Фактори впливу на розвиток дитячої тривожності. *Психолог*. 2003. №2. С. 21-22.
8. Прихожан А. М. Психологія тривожності: дошкільний та шкільний вік. 2008. 192 с.